

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 50 (1964)

Rubrik: Fatgs ed activitads della Romania

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 06.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

RAPPORT ANNUAL 1964
DELLA SECCIUN STUDENTICA
DELLA ROMANIA

DA GIUSEP NAY

FATGS ED ACTIVITADS DELLA
ROMANIA

RAPPORT DELLA ROMANIA
1962/63/64

DA FRANCELSTG DEGONDA, COMPADIALS

RAPPORT ANNUAL 1964
DELLA SECCIUN STUDENTICA
DELLA ROMANIA

DA GIUSEP NAY, TRUN

FATCS ED ACTIVITADS DELLA
ROMANIA

RAPPORT DELLA ROMANIA

1962/63/64

DA FRANCESCO DECONDA, COMPADIAIS

RAPPORT ANNUAL 1964
DELLA SECCION STUDENTICA
DELLA ROMANIA

DA GIUSEP NAY, TRUN

RAPPORT ANNUAL 1964 DELLA SECZIUN STUDENTICA DELLA ROMANIA

DA GIUSEP NAY

La finamira de quest rapport ei de dar als lecturs in maletg sur il far e tralaschar della Secziun Studentica della Romania durant igl onn passau. Tgei acziuns e tgei problems han fatschentau nossa uniun. Il program de lavur lai beinspert vesser ch'il principal ein buca ideas novas. Igl ei lavurs, cun las qualas la Secziun Studentica s'occupescha gia dapi entgins onns. Aschia las acziuns specialas Vademecum ed Exposiziun ambulonta; contact Secziun Studentica ed academias ed il contact denter ils singuls students; plinavon ils contacts interromontschs. Tuttina han ils accents stuiu vegnir mess auter igl onn vargau.

Per igl onn 1964 ha la Secziun Studentica giu elegiu il suandont comite:

President:

Nay Giusep, iur.
Trun/Friburg

Vicepres.:

Winzap Isidor, fil.
Falera/Friburg

Actuar:

Defuns Marcus, iur.
Trun/Friburg

Administr.:

Arpagaus Linus, med.
Glion/Friburg

Redactur:

Decurtins Giusep, fil.
Trun/Turitg

Las duas radunonzas annuallas havein nus salvau tradizionalmein da Pastgas a Glion e da s. Stiafen a Trun, nua che nus havein saviu orientar nos commembers sur nossa lavur e liquidar las fatschentas currentas. Sco mied d'orientaziun ei era La Talina secomprovada excellentamein vinavon. Ella ha regularmein rapportau sur trests e legreivels eveniments ord la veta de nos commembers ed ha era purschiu als students in interessant forum de discussiun. Al versau redactur Giusep Decurtins, Trun, auda cheu in compliment ed engraziament special.

Program de lavur

I. Acziuns e problems interns

1. Contact denter comite, academias e students

Il contact dil comite cun las academias ei sco usitau quel d'ina viseta annuala. — Anflan ils commembers dil comite contact cun ils students romanians? Sut las circumstanziadas — decentralisaziun — astga ins discuorer d'in stupent contact. Zun legreivel eis ei stau de saver constatar che anteriurs presidents della Secziun Studentica muossan aunc adina grond interess — s'audan els era gia tier ils academichers. De stretgs contacts denter ils students della Surselva sai jeu deplorabla-mein buca rapportar. — In fatg che semuossa pli e pli eclatants, in grond diember — la maioritad? — dils students d'universitad han buca temps pli per la Romania ed ils neo-academichers — igl ei in svilup logic — era buca.

La cumissiun de statutas che nus vein elegiu vegn a perscrutar da rudien il svilup de nossa uniun e la situaziun actuala.

2. Collaboraziun cun la Romania Gronda

La Secziun Studentica della Romania — gia il num di quei — parta cun la Romania Gronda finamira ed intent. Ils students ein commembers della Romania Gronda, organisai en ina atgna secziun per promover

ed accentuar lur interess specials. Quella solidaritad ei dapi enzacons onns disturbada entras la controversa «de e da». Il comite della Romania Gronda ha survegniu l'incumbensa de preparar ina sligiazion per quella damonda de scripziun. La posiziun della Secziun Studentica en quella damonda ei adina stada neutrala, quei vul dir ella ha postulau libertad de scripziun; il conclus della Romania Gronda perencunter secloma sin il status quo. Ils dus representants dils students el comite della Romania Gronda han — perschuadi che mo quella posiziun empermetti vicendeivla collavur — proponiu era per la Romania Gronda libertad de scripziun en la damonda «de e da». Enteifer il comite ha quella proposta anflau la maioritad ed ei aschia vegnida avon radunonza generala. La radunonza generala ha — mo per paucas vuschs — renvieu la proposta ed aschia puspei stuschau anavos la sligiazion de quella spinusa controversa.

L'acziun per tschercar novs commembers, q.v.d. abbonnts dils organs ufficials della Romania, ha la Secziun Studentica susteniu entiramein sut igl aspect de lur proposta en causa «de e da». Co schai la situaziun suenter il conclus della radunonza generala per quella impurtonza acziun? — Arisguard la revisiun de statutas

spera la Secziun Studentica de saver luvrar en cumpleina accordanza cun la Romania Gronda.

3. Vendita dil Vademecum

La primavera digl onn passau ha il Vademecum saviu vegnir surdaus alla vendita. Il cudischet — guid linguistic per la Surselva — ha anflau in fetg bien esit. Agl autur de quei cudischet Giusep Capaul exprime in tut special engraziament — ei secapescha buca da sesez, ch'in doctorant unfrescha in part de siu custeivel temps per talas lavurs. A prof. dr. A. Decurtins per las correcturas ed al graficher Dea Murk per il disegn della cuviarta descha medemamein in cordial Dieus paghi! Lein sperar che igl intent de quei cudischet, far enconuschents ils jasters cun nies lungatg — in impurtont punct digl entir moviment romontsch — vegni realisau cumpleinamein.

4. Nies uorden statal

Arisguard quella brochura ha la radunonza de Gliendisdis Pastgas s'exprimi en quei senn, ch'ei seigi buca caussa della Secziun Studentica de procurar ediziuns. Ils students dueien applicar lur forzas sin auter terren e surschar ediziuns allas uniuns che han ils mieds finansials leutier.

II. Moviment interromontsch

Il statut concernent la delegaziun romontscha ella Uniun Nazionale de Students Svizzers

(UNSS) ei cun l'entschatta 1964 entaus en vigur definitivamein.

Sin fundament de quei statut formeschan ils presidents della secziuns studenticas ensemen cun il delegau e suppleant alla UNSS il comite central.

Quei gremium — center interromontsch dils students — ei principalmein s'occupaus cun l'organisaziun dils camps interromontschs. Plinavon ha el giu de tractar dus postulats dil davos camp interromontsch ad Andeer. Il IV. Camp interromontsch ha priu albiert en la «beala» Val Schons — 1961 Breil; 1962 Savognin e 1963 Lavin — ed aschia ha il camp ussa rendiu viseta alla Romania, Uniun rumantscha da Surmeir, Uniun dals Grischs e Renania. Il tema principal dil davos camp ei stau «La pressa».

Ord las discussiuns dils students ein dus postulats seresultai: Fusiun de Corv e Talina, ed in «supplement interromontsch» per las differentas gasettas romontschas. — Vid la realisaziun digl emprem postulat ein ils students semess cun slonsch. Schibein la Ladinia sco la Secziun Studentica della Romania han concludiu quasi unanimamein la fusiun de lur periodicas, aschia che CORV & TALINA comparan dapi l'entschatta 1965 sco emprema gasetta interromontscha. — Concernent il «supplement interromontsch» ha il comite central saviu constatar cun grond plascher, che

las differentas redacziuns stat-
tan en contractivas. —

III. *Exposiziun ambulonta*

Ina gronda part della lavur dil comite ei s'extendida sin l'organisaziun dil viadi della exposiziun. Contractivas cun las differentas vischnauncas ed instanzas, sco era la preparaziun della propaganda han absorbiu bia temps. Duront duas jamnas havein nus mussau l'exposiziun a Cuera. A Lai, Tavau e Flem eis ella stada exponida mintgamai ina jamna. Il success ei staus zun different. A Cuera ei il minim diember d'aspectaturs veramein staus decurschont. Persuenter ha la dimora a Lai cuntentau nus, e quella a Tavau era aunc. La viseta a Flem — la davosa enteifer nies viadi atras il Grischun — ha lu puspei alzau la cefra de visitaturs sin in veramein bi diember.

En nies program dil viadi della exposiziun ha ei denton aunc dau ina emperneivla sorpresa. Cun grond tschaffen ed interess semettan ils students dellas Dolomitas — nos confrars ladins — en contractivas cun nus per saver sorprendar nossa exposiziun per duas jamnas. L'exposiziun ambulonta ei lu era viaggiada sur ils confins svizzers ed ei vegnida exponida ad Urtischei (Val Goerdeina) ed a La Ila (Val Badia) mintgamai ina jamna. Schibein ils students dolomitans sco era nus essan fetg cuntents dil success de quei

viadi. Zun de beneventar ei era il contact che nus havein obteniu aschia cun nos commilitons ladins dolomitans, in contact che vegn segiramein era mantenius vinavon.

IV. *Studi de problems actuals*

1. Problems della economica grischuna

Ils students dell'economia a S. Gagl rapportan da lur discussiuns sur quei tema. Il moviment della populaziun e la structura economica en Sur-selva han segiramein ina influenza sin nossa cultura, fatgs che ston e dueien vegnir risguardai: «Gl'emprem viva e suenter filosofescha!»

2. Concorrenza litteraria en la Talina

La «concorrenza d'essays», stada scretta ora en la Talina, ha deplorablamein buca anflau participonts. Ils pertgeis e dacos han buca anflau ina motivaziun sufficiente.

Alla fin de miu rapport hai jeu igl emperneivel duer de drizzar a mes amitgs dil comite in cordial engraziament per lur buna collavur. Cordial engraziament descha medemamein a tut ils commembers, ch'han collaborau activamein. Vivant et sequentes!

Trun, entschatta settember 1965
Per la Secziun Studentica
della Romania:

Il president: *Nay Giusep*

RAPPORT DELLA ROMANIA

1962/63/64

DA FRANCESTG DEGONDA

Ella radunonza generala digl onn 1962 a Trun ha dr. *Andri Peer*, Winterthur, plidau sur dil tema: « Veta ed ovra dil pictur-artist *Aluis Carigiet* ».

La radunonza generala della Romania nominescha sgr. *Aluis Carigiet*, pictur-artist, commember d'honor. Quei daventa sin fundament de sia constanta prestaziun sin terren artistic romontsch.

Sgr. dr. *Alfons Maissen*, Cuera, vegn confirmaus redactur digl Ischi. Sco redactur de Nies Tschespet vegn sgr. scolast *Alfons Vinzens*, Trun, elegius. Al redactur partent sgr. dr. *Gion Deplazes*, Cuera, engrazia il president per sia lavur prestada en favur dil lungatg romontsch.

Cun plaids de sincer engraziament e de pietad regorda il president ils presents a dus gronds Romanians ch'ei i ella perpetnadad:

Sia Grazia Monsignur *Christianus Caminada*, Uestg de Cuera, e

Prof. dr. *Guglielm Gadola*, Cuera, il nunstunclenteivel redactur digl Ischi.

Nies Tschespet ei compariu sco usitau. El porta bialas raquintaziuns dil versau sribent defunct dr. *Guglielm Gadola*.

Igl Ischi 1962 vegn cun retard. Quei ei capeivel entras la midada de redactur. Quei retard ei segiramein responsabels. Il schaner 1962 veva la suprastanza della Romania giu incaricau dr. *Alfons Maissen* cun la redacziun digl Ischi. Gia la mort digl anteriur redactur ha giu caschunau in retard d'in miez onn. Plinavon era il manuscret buca complets. Completaziuns, copiaturas e la correctura han absorbau bia temps e stenta.

La Cumissiun linguistica ha ediu: «La Regla dil DE/DA». Plinavon ei compariu: «Il bien diever dellas preposiziuns» da Pader *Flurin Maissen*, Mustér.

*

Ella radunonza generala della Romania digl onn 1963 plaيدا Sur *Gieri Cadruvi*, vicari a Glion, sur dil tema: «Midadas della liturgia ed il lungatg romontsch». Il referat ha clamau ina viva discussiun. Deplorablamein ei quella buca ual stada fetg elevonta enviers la fin, demai ch'ins ha giu tangau la spinusa damonda de scripziun. La discussiun en damonda de/da vegn sistida en quest liug e reprida danovamein sut varia.

En in cuort memento seregorda la radunonza generala dils suandonts defuncts:

Sur decan *Antoni Schmid*,
Sur canoni *Constantin Theus*,
dr. med. vet. *Leci Candinas*, Mustér,
sgr. scolast e componist *Giusep Maissen*, Cuera.

En siu rapport annual fa il president menziun della mudesta commemoraziun en honor dil campion romontsch prof. dr. *Ramun Vieli*. Quella festività ha giu liug a Razén la fin de matg 1963.

Ils 9 de zercladur 1963 ha giu liug a Domat l'avertura della *Exposiziun ambulonta* creada dalla Secziun studentica della Romania.

Ils organs della Romania (*Nies Tschespet*, *Ischi* e s. Clau) han anflau buna accoglientscha tier nos lecturs romontschs. Il *Tschespet* porta ina plascheivla historia digl enconuscent poet Sur *Gion Battista Sialm*.

Enstagl de sgr. dr. *Donat Cadruvi*, Glion, che seretila sco assessur della suprastonza, vegn Sur *Giusep Caviezel*, plevon a Vrin, elegius. Al partent engrazia il president, menzionond che surcarga de lavur hagi necessitau sia abdicaziun.

Sut varia suonda danovamein ina viva discussiun, che culminescha ellas duas propostas *Condrau* e *Spescha*. La proposta de sgr. *Eduard Spescha* secloma: «La hodierna radunonza generala della Romania duei accordar la libertad de scripziun per

ils organs officials della Romania per cheutras facilitar ina collaboraziun denter tut ils Romanians».

Remarca: Tenor conclus dils 26 de december 1961 a Glion vegn mo la scripziun veglia (de/da) acceptada per lavurs che comparan en *Tschespet, Ischi* ed autras ovras edidas dalla Romania.

Sgr. *Pius Condrau*, stampadur, Mustér, formulescha sia proposta sco suonda: «La suprastanza della Romania vegn incaricada d'eleger ina cumissiun consistente da representants d'omisduas partidas ortograficas. Quella cumissiun duei encurir ina via che lubescha ina collaboraziun denter ils representants de DE e DA tier las ediziuns della Romania».

La votaziun dat il suandont maletg:

La proposta Spescha vegn refusada cun 18 encunter 10.

La proposta Condrau vegn acceptada cun 10 encunter 8.

Il decuors della discussiun en damonda de scripziun muossa evidentamein ch'ina radunonza generala sa decider, mo ei ad interim buca il dretg gremi per discussionar quella damonda. Ei fuss giavischeivel ch'ina cumissiun pli pintga ponderass e discussionass la caussa minuziusamein dal pugn de vista scientific per silsuenter dar in detagliau sclariment respectiv alla radunonza generala.

*

Ella radunonza generala della Romania digl onn 1964 plaida dr. G. G. *Casaulta*, secretari della Ligia Romontscha, sur dil tema: «Entginas reflexiuns en connex cun l'EXPO 64». Il referat appellescha alla lavur cumineivla. Ina intensiva collaboraziun denter ils differentes idioms romontschs vegn pli e pli urgenta.

Il president seregorda en pia memoria dils defuncts sparti da nus igl onn 1964:

vegl cusseglier dr. *Augustin Cahannes*, Cuera, anteriur president e commember d'honor della Romania,
Sia Grazia Monsignor *Beda Hophan*, avat della claustra de Mustér,
dr. *Ervin Durgiai*, Cuera, delegau della Romania ella suprastanza della Ligia Romontscha.

El rapport annual fa il president menziun dell'EXPO 64 a Losanna, nua che la Romantschia ei stada representada dignamein. In cert discumet ha caschunau la repartiziun de representanza sils differentes idioms romontschs. Quella repartiziun era curdada ora empau singulara.

Nies Tschespet ha anflau buna accoglientscha tiels lecturs romontschs. Ella remarca redaczionala fa il redactur sgr. scol. *Alfons Vinzens*, Trun, menziun ch'il 43avel Tschespet fetschi in sparunet ord retscha de ses antecessurs. Quei Tschespet ei patertgaus per las scolas. Cheutras vul il redactur augmentar la litteratura romontscha pil diever en scola e facilitar l'instrucziun romontscha ellas classas aultas.

Il s. Clau ei compariu uonn sut il num « D u n d e N a d a l ». Quella midada de num ei stada necessitada, demai ch'igl ei buca stau pusseivel de schar comparer quella broschura sin l'entschatta december. Il giavisch exprimius ella radunonza generala ei de puspei puder revegnir al num d'origin.

La realisaziun della proposta Condrau ella radunonza generala digl onn 1963 ei buca stada pusseivla. Las difficultads leutier ein semanifestadas en la posiziun dils exponents dellas duas gruppas ortograficas.

Ina gruppa fixescha il pugn de vesta linguistic e scientific per basa de discussiun; l'autra gruppa vul saver nuot pli d'ina discussiun scientifica, mobein vul scaffir la pusseivladad d'ina collaboraziun denter ils Romanians. Il vargau duei ins schar tiel vargau. Ins stoppi mirar egl avegnir.

Da quels dus pugns de vista seresultan las difficultads per componer ina cumissiun che duess puder relisar la pasch e scaffir las premissas per ina collaboraziun vicendeivla denter las duas differentas gruppas.

El program de lavur vegn fatg menziun de suandontas ediziuns che duessen comparer aunc dasper ils organs officials.

Per las scolas de lavur manilas duei comparer in cuort vocabulari redegius da sgr. *Maria Muoth*, inspectura per lavurs manilas, Breil.

Uonn eisi 25 onns dapi la mort de sgr. dr. *Aluis Tuor*, il frar de poet *Alfons Tuor*. En ina ediziun giubilara duess sia ovra poetica comparer.

Plinavon prendan ins en mira la restampaziun dil «Juhe».

La revisiun de statutas ei vegnida lanzada gia avon enzacons onns. Tochen oz ei quei aunc buca realisau. Ei drova segiramein in cert studi per puder deliberar quella damonda. Oz sedamonda ina nova fuorma per saver tschaffar gl'entir pievel romontsch e cheutras svegliar danovamein interess per la caussa romontscha.

En mira han ins era priu la retscherca de novs commembers e l'amplificaziun della cartoteca existenta.

Sin gliesta de tractandas figurescha la «Damonda de scripziun». Sco usitau cloma quella damonda ina liunga discussiun. Ord las retschas studenticas croda il giavisch de dar la libertad de scripziun concernent ils organs officials della Romania. Ins pren en egl la situaziun momentana. La pasch vali pli che la dispeta. A quell'idea oppona era buca la cuntrapart. Mo ins deplorescha l'absenza dils exponents principals concernent scripziun nova. En general ei la discussiun stada fetg moderada.

La votaziun croda en favur dil conclus digl onn 1961. Plinavon vegn exprimiu il fervent giavisch de far tut sforz per puder unir ils exponents dils dus camps ortografics.

Remarca de rectificaziun concernent: «Damonda de scripziun»:

La suprastonza ha giu tractau en duas sedutas la questiu, schebein ei seigi cunvegnent de purtar danovamein quella damonda a caschun della radunonza generala. Ins ha fatg valer il prighel che seporschi puspei purtond quella damonda el ravugl d'ina radunonza generala. Mo la maioritad ha decidiu.

En principi han ins buca vuliu constrenscher la libra discussiun ed ina eventuala decisiun en caussa. En quei senn capin nus la posiziun de differentes suprastonts a caschun della votaziun ella radunonza generala concernent libertad de scripziun.

En sesez ha la libra discussiun giu in cert avantatg. Certas caussas han saviu vegnir sclaridas. Senza discussiun vess la votaziun giu in auter maletg. Da l'autra vart stuein nus mintgamai seperschuader ch'il ravugl d'ina radunonza generala seigi buca il gremi per ina tala discussiun.

Plinavon duess ei buca esser usit ch'ins retuorni traso alla medema decisiun per semplamein sfurzar atras in conclus!

Las differentas lavurs digl ISCHI 50

Igl intruidament de Monsignor uestg Johannes Vonderach *Per l'annada festiva digl Ischi*, numna marcants exempels de gronds umens: Caspar Decurtins e uestg Christianus Caminada. Els han luvrau de pioniers per lungatg e cultura romontscha, per igl ault ideal cristian. Igl Ischi deigi era dacheudenvi esser purtader ed intermediader de spért e cultura cristiana, survir alla memoria dil vargau, senza rufidar ils problems dil present e dil futur cun sia nova structura e sias novas incumbensas.

Sur G. Batt. Sialm admonescha en vers rigurus e curaschus de buca untgir arbitrariamein dal lungatg e patratg surdaus a nus da nos gronds antenats. Sia poesia introductiva e giubilara secloma *Igl Ischi els tschunconta*.

Sco igl onn vargau, vein nus era uonn mess alla testa de nies Ischi in studi historic, numnadamein *Ils Montalt en Sur-selva*, da Gieri Giusep Montalta, Zug, 1873—1964. Igl ei stau per nus in deletg de corrispunder e luvrar a siu temps ensemen cun igl autur de quest studi, in um niebel e venerabel els navonta. — Suentar sia mort vein nus giu il plascher de conversar cun siu fegl, prof. dr. E. Montalta, che ha dau alla lavur la davosa fuorma. Prof. Montalta ei staus gideivels alla redacziun, procurau per la bibliografia definitiva e l'illustraziun. Nus sperein che quei studi reusseschi a sclarir beinenqual damonda de nossa historia sursilvana.

Josef Balthasar de Vincenz, *sias stentas e ses plans per colonisar Grischuns en Spagna, 1817*, da Marcus Defuns, representa in de quests remarcabels e rars exempels de success de Romontschs egl jester. Quei ei daventau entras nunstunclenteivla attaschadad, statteivladad d'ideas e d'acziun. Con inatala posiziun savess era vegnir survida als vischins della patria oriunda, muossa il voluminus manuscret, dal qual igl autur ha fatg ina selecziun tematica per questa lavur. L'illustraziun ei stada pusseivla entras la surschada dil manuscret al redactur. Ina publicaziun critica ed integrala digl entir manuscret fuss de beneventar.

La meriteivla lavur de Marcus Defuns ei vegnida introducida e documentada entras Augustin Maissen, che deluci-

descha problems retohispan, aschunschend remarclas genealogic-biograficas ed in document zun interessant O b r i s t V i n - c e n s , F r e y h e r r v . F r i b e r g .

Sut il badugn, da P. Flurin Maissen, ei ina poesia influenzada dal patratg modern dell'evoluziun. Leu nua ch'entra veta vera e svilup, leu entra era igl uorden. Nua che quel maunca, era el sector spirtal, regia disuorden ed anarchia. Il badugn less cul temps sesalzar en autras sferas, mo el ei ragischaus e cadenaus. Pér la veta trasfigurada vegn a dar la libertad universal. — Nus referin all'introducziun de P. U. D e r u n g s che explichescha e valetescha la poesia.

Solituds — Poesias d'ultramar, da A u g u s t i n M a i s s e n , representan in pign ciclus de poesias carschidas plaun a plaun ord in sentiment nostalgic complex, che scaffescha maletgs sorprendents, visiuns e tensiuns en fuorma originala. Schegie de factura strictamein tradizionala, tradeschan las differentas poesias mintgamai novs patratgs e novs maletgs.

L'emprova d'explicaziun davart il redactur pren en vesta mo certs pugs e va cun quels divagond. Igl ei buca ina interpretaziun stricta, less plitost far patertgar vinavon il lectur, promover la retschercha personala dil scolar pli elevau. — Las *Reflexiuns e ponderaziuns litterarias*, prendan per motiv las *Solituds — poesias d'ultramar*, motiv che sefui e sedebilescha, mo retuorna puspei. Igl ei patertgau en fuorma musicala d'in R o n d o , ch'entscheiva cul tema principal, lai lu dar el abruptamein per introducir igl emprem interludi. Suentar pliras de questas intercalaziuns, adina ina differenta da l'autra, retuorna mintgamai il motiv principal, che semanifesta e daventa patrun e capo danovamein, cun entgins augments figurativs e variaziuns. Ins prenda la mixtura, complex register dell'orgla, en pasch. Ella sveglia forsa novs patratgs pli tgunsch che cun in concept en fuorma memia splanada.

Pader Placi Spescha, poesia en 47 strofas da M i c h e l M a i s s e n . Igl erudit pater descenda giu sin tiara, amitg della natira, e de siu sempel pievel sursilvan. El vegn e fa ina viseta a nies mund modern, fa ina cuorsa tras siu vitg oriund de Trun, s'entaupa cun ses loghens terresters ils pli carezai, cun entgins de ses vischins, fa stem digl enorm svilup, critichescha tscheu e leu beinvulentamein, vesa denton cun satisfacziun che l'ovra

ch'el veva inziau a siu temps, ei encorunada cun in niev edifeci d'asil per la vegliadetgna. El fa cuortas, banduna sia patria cul sentiment de satisfacziun, che tut seigi pli u meins en uorden cheu sin tiara, e sia intercessiun buca necessaria.

La poesia sur *P. P. Spescha* ha cudizzau il redactur d'arundar cun enzacons fatgs e patratgs il maletg de questa interessanta personalitad cun ina contribuziun.

Gion Artur Manetsch ei representaus egl Ischi cun ina historiotta per la giuventetgna *Il Gionet e sias ondas*. Mo tgi dils carschi vuless s'abstener de leger ella cun gust? — En in'introducziun sesprova il redactur d'explicar e d'interpretar l'ovretta cordiala e solida.

Regurdientschas de giuventetgna, da *Lelja Maissen*, relatan relaziuns e manifestaziuns d'affonza d'in mund divers e lontan, che secuarclan beinduras cun isonzas generalas dil mund cristian, cun reacziuns affonilas immanentas a tutta carstgaunadad.

Arnold Spescha s'expectorescha en *Ina historia* cun certa modernitad, mo surfa en negins graus. D'ina vart via nova, da l'autra ferma relaziun culla tiara originara. In'introducziun a siu liug relata de pli en caussa.

La rubrica *Scienza linguistica* entscheiva cun ina contribuziun ordvart interessanta *Lungatg, grondezia e caducadad*, skizzas filosoficas, da *P. Ursicin Derungs*. — Sur dil lungatg e sur dils lungatgs eis ei vegniu scret senza fin. Ei setracta cunzun, sch'ins patratga a sia diversitad, a siu origin e siu svilup, d'in esser fetg complex. Sper lungatg d'ina naziun, d'ina cuminonza, ei il lungatg era zatgei personal, in instrument de s'exprimer individualmein, per capir ed esser capius, per dar vina-von siu patratg oralmein ed en scret. Quei raffinau instrument fisiologic e spirtal ei resalvaus al carstgaun. Savens para la tiara d'esser ligiada cun el sco il tgierp cull'olma. La damonda ei denton impurtonta: en tgei liug, sin tgei pantun ei il lungatg de metter? Eis el igl entir carstgaun, miez de quel?, — ni mo in pauper instrument e servitur, forse sclav! Stat il spért sur il lungatg? Tgi ei responsabels per siu diever, per siu svilup, per siu declin e maldiever? Astgein nus midar el arbitrariamein, ni eis el in possess de tuts? — dil linguist, dil calger che ha era

siu lungatg mistergner, dil commerciant e tecnic, dil spiritual ed emploiau, della regenza, dil singul ni de gruppas e cuminonzas? — A questas damondas rispunda suveranmein igl autur en moda clara e perschuadenta, mo buca tschaffabla per tuts all'emprema lectura.

Las Normas ortograficas da G. C. Muoth digl onn 1888 ein vegnidas ignoradas, ni silmeins buca vegni datgadas e suandadas a siu temps tenor impurtonza. Quei ei il meini de plirs scienziats de nies tschentaner. Sufficient risguard e studi de questa lavur davart ils filologs dil novissim temps, vessen saviu impedir ils embrugls dils davos 10 onns. P. Flurin Maissen menzionescha criticamein ils principis normativs de Muoth. En quei artechel stattan a disposiziun dil lectur ils texts originals dil *frontispezi*, dell'*Introducziun ed applicaziun*, d'ina pagina grammaticala dil *genitiv ed ablativ* e digl *Avis e conclusiun*. P. Flurin Maissen analysescha questa pesonta materia e deducescha impurtontas conclusiuns. — La redacziun ei selubida de slargiar igl aspect entras enzacontas ulteriuras paginas.

Avon 100 onns, 1864, ha Gion Antoni Bühler de Domat scret l'emprema grammatica romontscha per la scola, per il diever dil scolar. Sco procediu cun las Normas ortograficas de Muoth, publichein nus era en quest cass il frontispezi e l'introducziun de questa *Grammatica retoromontscha*. Igl ei instructiv de perseguitar con damaneivel che Bühler stat allas bunas tendenzas dil temps en sia realisaziun de scripziun sursilvana; mo da l'autra vart semuossan las empremas sviadas stinadas naven dal tschep compact dil lungatg della Cadi, acceptaus e praticaus dall'entira Surselva catolica. Quellas tendenzas ed il svilup massiv enviers novas sligiazions, han gidau a scumbigliar ils principis realisai pli tard da Muoth. — Il commentari vul buca sclarir a funs il complicau temps linguistic de quei temps d'avon 100 onns, mobein far attents sin entgins currents interessants che suflavan sur e tras las vestgadas de lungatg romontsch, ch'ils differentes cusunzs eran lundervi de tagliar, empustir e cuser ensemen.

In interessant svilup linguistic en in singul liug ed en in temps pli u meins determinabel sclarescha Augustin Maissen en sia contribuziun *Onomastica sursilvana, diminutivs patronimics a Sumvitg da 1600—1800*. Nums de schlatteina deri-

vai da prenums, vegnan en in cert temps diminutivai: *Andreas* > *Andriu* > *Andriuett* etc. Il svilup sco tal ei tuttavia buca novs ed era buca restrenschiu silla Surselva. Frapponta ei la quantitad de cass e de fuormas enteifer in vischinadi, enteifer in temps limitau. Quei fatg lai concluder in senn pli profund en quest svilup d'atgna tempra.

Il carstgaun avon dretg e derschader, da Donat Cadruvi, tracta ina materia greva e complexa. Ils elements dil tetel dattan d'entellir ch'il carstgaun stat cheu el center. Il dretg codificaus ei fatgs dal carstgaun, ed il carstgaun sa vegnir clamaus avon dertgira e truaus dal derschader, ch'ei era da sia vart carstgaun e responsabels avon dretg. Da questas relaziuns nesch la problematica. — Cadruvi dat ina survesta historica dil problem, arriva lu als fatgs pli sempels ed alla exemplificaziun, — dalla teoria alla pratica. Cun grond profit vegn il lectur ad entrar en questa greva materia giuridica, exponida en moda clara e pregnanta.

Sur Fidel Camathias entra cun sia lavur *Il dialog cul mund modern entra il film, il radio e la televisiun*, en in camp de lavur spinus ed impurtont. Ils mieds moderns de comunicaziun instructiva ed educativa ein ni buns ni schliats. Ei tucca de far, en principi ed en pratica, la gronda zavrada, cunzun per la giuventetgna. En dispeta stat pia il quita e la cura per il salit de nossa giuvna generaziun. Co damognan ils geniturs, ils educaturs e la giuventetgna senza il schinum nau progress senza pitir donn? Igl autur secuntenta buc mo cull'exposiziun dils prighels. Impurtont ei d'enconuscher la problematica della confruntaziun, silsuenter de cattar la via ch'ei de prender per scarplir e zavarar era ella practica il bien dal schliet d'ina civilisaziun ch'ei buca pli de retener en siu svilup e d'evitar. Igl educatur ded oz astga buca snegar senz'auter il niev ed il progress modern. Muments educativs, positivs e duvreivels per la formaziun della giuventetgna dat ei era cheu! — Questa contribuziun communicada d'in versau educatur, cargaus cun gronda practica ed experienza, vegn a porscher beinvegnu sclariment ad educaturs e giuventetgna.

Dumeni Columberg illustrescha en *Populaziun ed economia* problems che pertuccan adina pli e pli las valladas muntagnardas, savens senza che nus vegnien pertscharts dils

fatgs. La carschientscha della populaziun humana ei d'aventada oz in problem mundial. Igl autur sto, schegie en mira principalmein la Surselva, sustener sias expectoraziuns en comparegliaziun pli vasta. En quella moda sesclareschan ils contrasts dil mund grond cun quels della Svizera e cunzun cun quels de nossas cuntradas muntagnardas grischunas. La Surselva ha saviu prender pintga part al svilup economic general. La populaziun ei buca carschida per fortificar la cuntrada. Las forzas de lavur producidas en tiara romontscha ston per ina buna part emigrar. Co evitar l'emigraziun ei ina damonda cardinala per igl autur.

D'ina contemplaziun en connex cull'inauguraziun della exposiziun ambulonta della Secziun studentica resulta la contribuziun *Cardientscha e cultura*, da Sur Gieri Cadruvi. Tutta vera cultura vegn dal cristianissem! Cun questa constataziun sesligian las damondas las pli grevas en caussa. Gnanc il pli elevau art sacral sa esser senz'auter garanzia per vera cultura. Igl artist ha forsa giu il ver sentiment enten scaffir si'ovra. Savein nus denton sche la contemplaziun de quella ei mo in act de moda superficiala. Igl autur punctuescha: «*L'olma de tutta cultura ei la cultura dell'olma*». — Il pli grond possessor de preziusadads artisticas sa esser in um senza cultura, senza humanitad. La pli sempla dunna e mumma de nossa muntogna sa haver pli bia cultura dell'olma ch'in fanatisau admirader digl art.

Ina secunda lavur de Sur Gieri Cadruvi *La veta de sogn Gieri marter*, presenta en si'emprema part il text integral della *Legenda de s. Gieri* sco quei ch'ella vegn dada el *Cudisch de legendas I* digl onn 1830, p. 400 ss. — En ina secunda part dil studi de Sur Cadruvi suondan las differentas explicaziuns davart cuntegn historic e legendaric della compilaziun. — Suenter prest 140 onns dalla comparida digl emprend dils treis cudischs de legendas en lungatg romontsch, fuss ei bein uras de patertgar seriusamein ad ina nova ediziun dellas legendas dils sogns en lungatg sursilvan. Pliras emprovas ed iniziativas da quellas varts han buca fritgau. Quei deigi buca esser ina reproscha. En fatscha allas immensas difficultads che sepresentan ad ina ediziun che stuess risguardar las differentas opiniuns de compilaziun, d'elecziun e restricziun, e che stuess cuntentar silmeins ils biars, ei quei capeivel. Ils studis ed ils tgisàs ch'ei

vegna fatgs tochen ussa, representan denton ina impurtonta preparaziun per la realisaziun dil grond project. Sur Gieri Cadruvi lai percorscher tenor tgei principis actuals ch'in u plirs auturs stuessen proceder. Gronds lungatgs e culturas savessen survir d'exempel cun experienzas e lavurs centenaras. Il temps present fuss adattaus, e la lectura dapertut beinvegnida en tiara romontscha.

Cun la lavur *Grischun, enconuschas ti tia patria?* — ha igl autur e redactor vuliu promover l'enconuschientscha de nossa patria grischuna. Pli bein detg: indicar ina dellas biaras modas e manieras de seprocurar adattada lectura per quei intent. La presenta lavur ha priu per fundament las numerusas ediziuns *Cudischs della Patria* (Heimatbücher) procurai dalla casa editura *Paul Haupt*, Berna.

En pia memoria de *Sur Antoni Schmid* e de *dr. Augustin Cahannes*, ils quals han surviu al lungatg ed alla patria romontscha cun tutta perschasiun, ha *Sur Felici Maissen* e *Gion Arthur Manetsch* dedicau lur edificonts e megliers plaids.

Per ils rapports *Fags ed acziuns della Romania* segnan *Francestg Degonda*, president della Romania, e *Giusep Nay*, president della secziun studentica.

A. M.